

Alicja i Jan Szymczakowie
Instytut Historii UŁ

Inwentarz majątku ruchomego burmistrza sieradzkiego Piotra Zamojskiego z 1581 r.

Piotr Zamojski, szlachcic – przypisany w literaturze do herbu Jelita – oraz kupiec, szynkarz likworów, piwa i gorzałki należał do najznakomitszych obywateli miasta Sieradza w drugiej połowie XVI w. W Sieradzu osiadł już jego ojciec Jan Salamun z synem Arnolfem. Obaj byli stelmachami i poddanymi dominików sieradzkich. W 1565 r. Arnolf Zamojski dał żonie Barbarze dom dziedziczny stojący na gruncie klasztorным¹. Trzeci z synów, Błażej, mieszkał w Lutomiersku, a po jego bezpotomnej śmierci wdowa po nim Barbara pozostała dożywotnio w dobrach mężowskich jako swej oprawie. Był jeszcze czwarty brat Jan, który pojawił się tylko w 1575 r. przy okazji zrzeczenia się praw do dóbr po bracie Błażeju. Podobnie uczynił Piotr, z tym, że po śmierci Barbary miał odziedziczyć spadek².

Piotr przygotowywany był do służby w Kościele. W 1563 r. pełnił funkcję kłeryki, pomocnika przy ołtarzu i ministra, czyli kościelnego w kościele św. Trójcy w Sieradzu. Była to funkcja świeżo powołana, bowiem dopiero starosta Stanisław Tarnowski wymierzył działkę pod zamkiem na jego dom³. Szybko jednak zrezygnował z tej ścieżki kariery i w 1566 r. był już klucznikiem w zamku⁴. Termin klucznik (*Claviger*) nie jest jednoznaczny, gdyż tak nazywano również odźwiernych i szafarzy dworskich. Z późniejszych awansów Piotra Zamojskiego sądzić należy, że pełnił w zamku urząd o charakterze gospodarczym.

Na rezygnację z kariery kościelnej zapewne wpływ miała ukochana żona, mieszczańka sieradzka Agnieszka, córka Anny i wnuczka kowala Jakuba. Warto tu dodać, że wujem Anny był Franciszek, student Uniwersytetu Krakowskiego w 1546 r., kanonik św. Trójcy (1566–1581), który był niewątpliwie

¹ Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej: AGAD), Księgi miejskie sieradzkie (dalej: KMS), ks. 8, k. 88.

² AGAD, KMS, ks. 9, k. 162v–163v.

³ AGAD, Metryka Koronna, ks. 93, k. 464v–465v; *Matricularum Regni Poloniae summaria, excussis codicibus, qui in Chartophylacio Maximo Varsoviensi asservantur*, cz. 5/1, wyd. T. Wierzbowski, Warszawa 1919, nr 2720.

⁴ Zob. AGAD, KMS, ks. 8, 139v–140.

jednym z protektorów Piotra⁵. Praca w zamku była chyba nieźle płatna, skoro Piotr Zamojski zaczął udzielać mieszczanom kredytów i kupować nieruchomości w mieście. W 1571 r. nabył ogród za 12 grzywien od kowala Dominika, a w 1577 r. sąsiadujący z jego własnym dom małżonków Stanisława Jaksika i Agnieszki na Porzeczcu za 12 grzywien. Jeszcze w tym roku kupił za 70 grzywien folwark *Neubelankowski* za wałem koło folwarku *Miskowiczowskiego*, który też kupił w 1581 r. za 30 grzywien⁶ – zaokrąglając w ten sposób swoje posiadłości w tej części Sieradza.

Piotr Zamojski *nobilis et famatus* trudnił się produkcją i wyszynkiem różnych trunków, handlował solą, żelazem i skórami, ale chyba przede wszystkim był finansistą, udzielającym pożyczek pod zastaw domów i folwarków. Przykładowo, w 1573 r. ławnicy sieradzcy wprowadzili go w dobra zmarłego Andrzeja Kaznowskiego za 22 złp długu, w 1574 r. bracia Marcin i Jan Kuszowie rezygnują na jego rzecz z pola Raczkowskiego za 6 grzywien długu⁷. W chwili śmierci w 1581 r. miał u ludzi co najmniej 350 złp⁸.

W 1576 r. Piotr Zamojski, *accola* sieradzki, wniósł do ksiąg wójtowskich przywilej Zygmunta Augusta, odnowiony przez Stefana Batorego z powodu utraty poprzedniego dokumentu, w którym monarcha uwolnił jego dom oraz dobra w mieście i poza miastem, odziedziczone po przodkach, a otrzymane przez nich od ich poprzedników, od wszystkich ciężarów i obowiązków miejskich. Dostał także prawo wolnego wyszynku piwa i likworów oraz sprzedaży wszelkiego rodzaju płodów bez podatków i opłaty czopowego. Dokument ten dostarczył do urzędu radzieckiego w 1596 r. kupiec Wojciech Turski w imieniu swej żony Anny Zamojskiej, córki Piotra⁹.

W tym szczególnym uprzywilejowaniu Piotra Zamojskiego dopatrywać się można protekcji Baltazara Lutomińskiego herbu Jastrzębiec, sekretarza i dworzanina królewskiego, podkomorzego (1562–1566), następnie starosty sieradzkiego (1569–1587)¹⁰, który zatrzymał go w zamku, powierzając mu także urząd klucznika. Zamojski trzymał też w 1576 r. sołectwo w Monicach należących do starostwa sieradzkiego, tj. folwark na 9,5 łanach¹¹. Dodatkowe dochody przynosi-

⁵ *Metryka czyli album Uniwersytetu Krakowskiego z lat 1509–1551*, wyd. A. Gąsiorowski, T. Jurek, I. Skierska, przy współpracy R. Grzesika, Warszawa 2010, s. 253.

⁶ AGAD, KMS, ks. 10, k. 57; ks. 11, k. 19v, 43v, 186.

⁷ AGAD, KMS, ks. 10, k. 230v, 275.

⁸ AGAD, KMS, ks. 8, k. 477v–481v.

⁹ Muzeum Narodowe w Krakowie, Biblioteka Czartoryskich, Teki Pawińskiego, rkps 3349, nr 83, 93.

¹⁰ *Urzędnicy województw łęczyckiego i sieradzkiego XVI–XVIII wieku. Spisy*, opr. E. Opaliński i H. Żerek-Kleszcz, red. A. Gąsiorowski, Kórnik 1993, s. 269.

¹¹ *Lustracja województw wielkopolskich i kujawskich 1564–1565*, cz. 1, wyd. A. Tomczak, Cz. Ohryzko-Włodarska, J. Włodarczyk, Bydgoszcz 1961, s. 58; *Polska XVI wieku pod względem geograficzno-statystyczny opisana przez Adolfa Pawińskiego*, t. 2: *Wielkopolska*, w: *Źródła dziejowe*, t. 13, Warszawa 1883, s. 215.

ła mu funkcja poborcy podatkowego, *succollector* Franciszka Masłowskiego herbu Samson, pisarza wieluńskiego (1571–1594)¹², odpowiedzialnego za zbieranie podatków w powiecie sieradzkim.

Piotr Zamojski osiągnął wysoką pozycję w mieście. Był ławnikiem przez 2 kadencje (1570–1572), rajcą (1575/1576), podwójcim/lendwójtem (1577/1578) i burmistrzem Sieradza w kadencji 1578/1579.

Pierwszą żoną Piotra Zamojskiego była wymieniona wyżej Agnieszka, u boku której kazał się pochować („a latere uxoris suae priori olim defunctae”) w kościele parafialnym Wszystkich Świętych¹³. Ich córką była wspomniana Anna, nad którą opiekę powierzył szlachcicom: Wawrzyńcowi Pstrokońskiemu i Janowi Piorunowskiemu, Pawłowi z Woli Dzierlińskiej kanonikowi św. Trójcy i przyjacielowi nieżyjącego już Franciszka, wuja Agnieszki, rajcy Janowi Orzełkowi i ławnikowi Bartłomiejowi Mazurkowi z zawodu kuśnierzowi. Zgodę na wymienionych opiekunów jeszcze w 1582 r. wyraził wykluczony z opieki nad wnukami i ich dobrami mieszczanin sieradzki *famatus* Jan Zamojski¹⁴. Z zapiski tej wnosić można, że w chwili śmierci Piotra miał on kilkoro dzieci, ale zmarły w czasie zarazy i przy życiu pozostała tylko Anna, jeszcze w 1585 r. nieletnia, skoro reprezentowali ją opiekunowie, wspomniani wyżej kuśnierz Bartłomiej i Jan Orzełek¹⁵. Dopiero w 1588 r. Anna Klucznikówna – jak ją nazywano – za zgodą stryja Arnolfa zapisała na połowie swoich dóbr sumę 700 złp wniesionych przez jej męża Wojciecha Turskiego¹⁶.

Drugą żoną Piotra była szlachcianka Jadwiga Lipnicka, primo voto Kowalska, córka Doroty Lipnickiej *seu* Marzyńskiej. Dnia 27 IX 1581 r. już trochę chory Piotr Zamojski zapisał jej 300 złp, z których 100 złp przekazała matce w testamencie sporządzonym 1 X 1581 r.¹⁷ Sytuacja rozwijała się więc dynamicznie, skoro Piotr Zamojski sporządził testament następnego dnia po zapisie dla żony, tj. 28 IX 1581 r. w obecności władz miasta¹⁸.

Oboje małżonkowie zmarli niebawem, skoro z 27 grudnia pochodzi prezentowany tutaj inwentarz pozostawionego przez nich majątku ruchomego. Piotr nie zdążył rozliczyć się finansowo ze wszystkimi swoimi kontrahentami. Rozliczenia długów i wierzytelności prowadzili egzekutorzy testamentu przez kilka lat. Podobnie nie zwrócił i nie rozliczył się z poboru. W 1583 r. kolektor Franciszek Masłowski położył areszt na dobra zmarłego do czasu wypłaty z nich 350 złp, które zebrał jako jego *succollector* i nie oddał, gdyż – jak odnotowano w aktach –

¹² *Urzednicy wojewodztw łęczyckiego i sieradzkiego*, s. 273.

¹³ AGAD, KMS, ks. 8, k. 477v.

¹⁴ AGAD, KMS, ks. 11, k. 195v.

¹⁵ AGAD, KMS, ks. 11, k. 343–343v.

¹⁶ AGAD, KMS, ks. 9, k. 356.

¹⁷ AGAD, KMS, ks. 8, k. 482; ks. 11, k. 202.

¹⁸ AGAD, KMS, ks. 8, k. 477v–481v.

zmarł nagle w czasie zarazy¹⁹. Jeszcze w 1585 r. władze miasta Turku wniosły areszt na jego dobra, bowiem zebranych w ich mieście 22,5 grzywien i 70 florenów w 1580 r. nie przekazał później F. Masłowskiemu²⁰.

Zanim zaprezentujemy spis przedmiotów pozostawionych przez Piotra Zamojskiego dodajmy, że tuż po jego śmierci kilkoma rzeczami z jego majątku podzieliła się najbliższa rodzina. Świadczą o tym następujące zapisy w księgach miejskich Sieradza. W 1582 r. Jan Salamun, ojciec zmarłego Piotra Zamojskiego, zgodnie z wolą testatora przyjął od egzekutorów testamentu suknię czarną długą *odziewalną*, dobrą, królikami podszytą z kamizelką szajową i kapelusz kunami podszyty. Brat Arnolf dostał żupanik z myszynskiego²¹ sukna szary, kamizelę szajową i kaftan muchajerowy²². Rodzina nie pogodziła się jednak z testamentem. Tuż po śmierci Piotra i jego żony ojciec i brat wraz Bartłomiejem Stanczlem włamali się do domu zamkniętego na klucz i zabrali rzeczy domowe i klejnoty, których egzekutorzy już nie odzyskali. We wrześniu 1582 r. do kościoła parafialnego, gdzie były przechowywane w opieczętowanych skrzyniach dobra ruchome Piotra, wtargnął kowal Adam Grzmiący i ukradł parę rzeczy, ale te zostały przez Arnolfa Zamojskiego zwrócone egzekutorom²³.

Na ruchomości wymienione w inwentarzu składają się stroje, klejnoty, wyposażenie domu, sprzęt do produkcji gorzałki. Spisano inwentarz rzeczy znajdujących się w domu i folwarku. Ich liczba, niespotykana w innych inwentarzach mieszczańskich, świadczy niewątpliwie o zamożności Zamojskiego. Duża część zgromadzonego dobytku stanowiła posag Agnieszki lub pochodziła z domu jej wuja kanonika Franciszka. Niewątpliwie Piotr Zamojski odziedziczył po nim księgozbiór. Znajdowały się w nim książki typowe dla duchownego, ale oprócz nich bogaty zestaw lektur świadczący o humanistycznej formacji ich właściciela. Warto zwrócić tu uwagę na jedną pozycję w wykazie książek, w którym wymieniono „herbarz zmarłego pana Franciszka”. Kanonik od św. Trójcy zajmował się zatem działalnością naukową, choć nie wiemy – wobec wieloznaczności wyrazu „herbarz” – czy interesowała go heraldyka, genealogia lub może zielarstwo = *herbarium*. Niektóre tytuły mogły być kupione przez Piotra Zamojskiego, np. z zakresu prawa miejskiego. W inwentarzu spisano także różne przedmioty stanowiące zastawy, które dawała szlachta powiatu sieradzkiego z tytułu niezapłaconych podatków. Wśród przekazanych fantów znalazły się nawet rodowe sygnety! Prezentowany inwentarz jest nie tylko źródłem do badania kultury materialnej mieszczaństwa sieradzkiego, ale także kultury języka.

¹⁹ AGAD, KMS, ks. 12, k. 192.

²⁰ AGAD, KMS, ks. 12, k. 217v.

²¹ Sukno z Miśni.

²² AGAD, KMS, ks. 11, k. 228–228v.

²³ AGAD, KMS, ks. 9, k. 269–269v.

Aneks

Inwentarz Piotra Zamojskiego przez egzekutory urzędownie z pilnością uczyniony²⁴.

Inwentarz rzeczy po zmarłym Panie Pietrze Zamojskim mieszczaninie Sieraczkim pozostałych przez exequatory zwłaszcza Jego Mość Pana Wawrzynca Pstrokońskiego, Pana Jana Piorunowskiego, księdza Pawła od S. Troicze canonika, Jana Orzełka, Bartosza kuśnierza Mieszczany Sieraczkie przy bytności Burmistrza Stanisława Czureła i Lethwoita Jana Orzełka Sieraczkiego, Jana Gerzykowicza, także przy bytności Pana Endrisza złotnika Raicze Sieraczkiego, Jana Salamuna stelmacha Oycza własnego na koniec i Arnolfa stelmacha brata rodzonnego niebosczyka Pana Piotra zmarłego, urzędownie z wielką pilnością uczyniony. Anno salutis nostrae 158primo ipso die Ioannis Apostoli et Evangelistae videlicet 27 die Decembris.

Naprzód po śmierci Pana Piotra skrzynie wszystkiej w domu znalezione po śmierci jego do kościoła Farskiego othwiezliśmy z zamkami i pieczęciami dobrze obwarowawszy. Nadto inne rzeczy w domu na goli będące nizej napisane te się znalazły.

Naprzód w izbie w wielkiej cenowych dziesięć misek i talerz jeden cenowy. Panewek trzy, miednicza jedna, kociołek mały miedziany. Zelieznik miedziany skazony²⁵ olim Francisci defuncti²⁶. Rożnów trzy żelaznych domowych. Pułgarczowka jedna. Kwarczie dwie. Pułkwartów dwa. Lichtarze dwa mosiądzone, trzeci skazony mosiężny. Kielnia²⁷ jedna miedziana.

W sieni kocioł piwny wlepiony i dwie kadzi, drybuszy²⁸ cztery i dwie stągwi. Przykadek do moczenia zboża, wodnych przykadeków trzy, czwarty do koni, piąty wielki. Garniec miedziany wlepiony do palenia gorzałki ze dwiema pokrywkami, jedna z nich stara, a druga nowa, obiedwie są schowane na gore do izdebki i ze dwiema par rur gorzałczanych, z których jedna para na dolie jest przy garnczu, a druga w izdebce i z rożnem do rurek należącym żelaznym.

W piwnicy: sządków dziewięć, piwnych konwi dziesięć. Konwi wielkich trzy do noszenia piwa na górę, skopców pięć. Masslnicza jedna. Rozmiarów szesz, kuffel jeden. Bębnow dziewięć, czebrów szesz pospolitych, czebratek trzy, ahteli²⁹ trzynaście. Wierciochów³⁰ dwa, dzieża jedna.

²⁴ AGAD, KMS, ks. 8, k. 486–497.

²⁵ Kocioł zepsuty. Wszystkie objaśnienia identyfikacyjne przedmiotów, tkanin itd. na podstawie m. in. Słownik staropolski; Słownik polszczyzny XVI wieku; S. B. Linde'go, Słownik języka polskiego.

²⁶ Chodzi o kanonika Franciszka, wuja Agnieszki, pierwszej żony Piotra Zamojskiego.

²⁷ Naczynie do czerpania wody.

²⁸ Stołek o trzech nogach.

²⁹ Miara piwa=1/8 beczki.

³⁰ Walek do rozcierania, np. maku w donicy.

W izbie cztery stuki soli, piąta Bochenki i skrzynek pięć domowych, z tych jedno prozne, a w drugich dziecinne materklia³¹ schowane były.

W komorze na piwniczy skrzynie dwie z leguminami. Dwie loza prozne, trzecie w izbie, czwarte na gurze. Skrzynka jedna z szatami dziecinnymi. Faska z trochę mąki pszenicznej.

W drugiej komorze na piwniczy od podsienia, trochę masła w fascze i garniec masła. Pułpościa mięsa i kiernoz zabity na nieczkach w rosolie.

W komorze telnej pod izdebką panew wielka miedziana, dwie panewcze średnie, a jedna mała. Pięć kłód kapusty, konewek drewnianych sześć starych.

W komorze na górze nad piwniczą kossa trawna, uzdeczka gończa, łańczuszek do woza sukienego. Sera kraianków trzydzieści i sześć. Gruszek pieczonych pułsłomiana³². Sadło jedno całe stare, a drugiego poczętego połowica. Połczy po dziewięci wieprzach. Sadeł dziewięć, dziesiąte kiernozie. Flaska blaszana kwartowa.

Na górze w izdebce sliosarski szrubstak, piła do tarcia tarcic. Kociołki dwa. Wilk³³ żelazny. Trzeci kociołek z krokwi żelaznymi. Blachy żelazne do dwu pieczow. Forma do miechów y ambusz sliosarski. Kortlin³⁴ trzy, stolików dwa, łoża, skrzynka poscieli na dwie łoża. Szklenic kilka. Siopeł trzy. Sukienka czerwona dzieczęca. Letniczek dzieczęcy czerwony. Wezłowia dwie skorzanich. Miechy sliosarskie. Koberzec zastawny wzięła baba Marzinska bez naszej wiedzy. Miechow dziewięć albo worow zgolienich. Toporki dwa większy i mniejszy. Klíny żelazne dwa. Powrozow pięć. Szosta linka. Łączuch żelazny. Slie trzy i chomąto. Uzdy trzy u koni. Gunie dwie. Szropa. Naszenniki rzemieńne dwa. Pługi dwa i z żelazy radlicza jedna. Wiezi dwie żelazne, siekier dwie, z tych jedno Ociec Pana Piotrow wziął.

[Z by]dła^a beło krów dziewięć, bydlnik³⁵ jeden, jałowiat sześcioro, cieląt troje. Świni dziewięcioronaście, wieprzów czternaście, a piąthinasty kiernoz. Z tych wzięła Pani Dorota Marzinska matka Hedvigis Lipniczkiej, czterech wedlie odkazania dziewczki swej w testamencie czynionym. A ostatek w dom pobito, których półcie troche wyżej opisane masz. Klacza stara szamopieta, zrzobek jeden, koni trzy robotnych.

W komorze na górze z izdebki te rzeczy były: naprzód Xsięgi: Confessio fidei christianae; In iure liber sine titulo; Modus legendi abbreviatas in utroque iure; Epistolae Juliani Cardinalis; sine titulo liber in Sacra Scriptura cuiusdam Monachi; Missale Cracovie(nse) pro itinerantibus; Summa summarum Silvestrina; Loci Theologici Philippi Melanchtonis³⁶; Farago iuris³⁷; Acta Romanorum

³¹ Rupiecie.

³² Półsłomianek, gdy kosz słomiany na 5 wiertel.

³³ Naczynie w kuchni do położenia drewnien i różnów na hakach.

³⁴ Zasłona, kurtyna.

³⁵ Byk.

³⁶ Chodzi o *Loci communes rerum theologiarum* Philippa Melanchtona, wydane w 1521 r.

Pontificum; Oracionum volumen primum Ciceronis³⁸; Spangenbergius³⁹; Justinus Historicus⁴⁰; Epistolae Familiares M. T. Ciceronis⁴¹; Catechismus Erasmi Roterodami; Oracionum Cic(eronis) volumen secundum; Constituciae sacrae in quarto fracturae; Nouum testamentum Grece et Latine; Gramatica Peroti⁴²; Almanach Starodawny; Processus Iuris Szamotuli⁴³; Liber de Sacramentis; Exercitationes linguae Latinae Ludovici Viuis; Homiliae in Ewang(elis) in sedecimo; Adagia Erazmi⁴⁴; Copia verborum Erasmi Rothero(dami)⁴⁵; Clipeus fidei christianae inueteratus; Diurnal; Officia Ciceronis⁴⁶; Psalterium Davidis; Carmine Spangenbergii⁴⁷; Terentius; Hortulus animae; Herbarsz olim D(omini) Francisci; Responsoria scripta.

Łyżek drzewianych dwie puzdrze krzywych staroświeckich. Item łyżek prostych drewnianych puzdro jedno. Talierzow puzdro jedno drewnianych Puzdro próżne na czenowe talierze. Popręgów krazek. Puszwiszka. Lichtarzyk mosiężny. Czasza gliniana Tureczkiej roboty malowana. Ręczników nowych wałek. Poszwa lniana. Obrusz czenowaty. Recznikow trzy. Konew czenowa garnczowa. Sziekacz na trzonku długim do sziekania kapusty w kłody. Fliasa bliasana dwugarnczowa. Buxów żelaznych siedm. Przystaffki trzy czenowe. Dwie miednicy mosiężne. Szalszerka czenowa. Wilk żelazny z pieczyka od izdebki i blacha żelazna do piecza. Miecz katowski, na którym też jest kilka złotych miejskich. Drugi miecz długi własny domowy. Siodło nowe. Tłomok skorzany, drugi sukieny wielki. Dwie kwarctie, konew trzykwartowa i pulgarczowka. Pierzyn sześć. Trzy piely, jedna pilarska, a dwie drwalnych. Dwa kocza. Trzy siodła

³⁷ Jan Cervus, *Farrago actionum civilium iuris Maydeburgensis*, Kraków 1531. Zob. H. Barycz, *Cervus Jan*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. III, Kraków 1937, s. 235–236.

³⁸ W Krakowie wydawano w 1. połowie XVI w. wiele mów Cicerona, nie wiadomo o którą chodzi.

³⁹ Może chodzi o: Jan Spangenberg. *Dialectica*, Kraków 1544 (podręcznik często wydawany w Krakowie).

⁴⁰ Marek Junianiusz Justyn, autor skrótu *Historiae Philippicae* Pompejusza Trogusa (przełom I w.p.n.e. i I w. n.e.), zawierającego przegląd dziejów świata śródziemnomorskiego od Asyrii po Rzym. Oryginał nie zachował się, natomiast skrót Justyna cieszył się ogromną popularnością w średniowieczu.

⁴¹ Zapewne: *Epistole familiares atque breviores adolescentibus quoque magis utiles*, Kraków 1510.

⁴² Mikołaj Perottus, *Gramatica denuo castigata*, Kraków 1531.

⁴³ Grzegorz z Szamotuł, *Processus iuris brevior Joannis Andrae pro tirunculis resolutus*, Kraków 1524 (opracowanie procesu kanonicznego, dostosowane do praktyki polskich sądów kościelnych). Zob. Red., *Grzegorz z Szamotuł*, w: *Polski słownik biograficzny*, t. IX, Wrocław 1960, s. 90–91.

⁴⁴ Erazm z Rotterdamu, *Adagia*, 1500 (zbiór przysłów i przypowieści).

⁴⁵ Zapewne: Erazm z Rotterdamu, *De rerum verborum copia*, Kraków 1523.

⁴⁶ Zapewne: *Officia Ciceronis multo quam antea castigatiora*, Kraków 1528.

⁴⁷ Może chodzi o *Quaestiones Musicae in usum Scholae Northusianae per Joannem Spangenbergium Collectae*, Kraków 1544.

stare. Lnu dwanaście kit pospołu z konopiami. Trzy szotki do czesania lnu a czwartą wzięła kotliarka. Na gorze przed izdebką koł dziesięć okowanych a bosych sześć i kolaska. Stolików siedm, z których jedno są przed izdebką, drugie w izdebce i w komorze. Zedliów trzy.

Na dolie wielkiej izbie dwa [sto]ły^a i dwa zedlie. Żarna dwoje do mliwa. Stoliecz do wysiakania nosa aze w brzuchu mało zostanie porządnny. Kosze plecione do piwa trzy, s tych jednego pożyczono Jachimowej⁴⁸ w domu mieszkającej. Przykadek nad stajnią do sypania. Kadz wielka nad sienią na górze. Korczy trzy okowanych, a dwa nieokowanych. Łoże czeladne z pościelią czeladną. Skrzynie cztery stare próżne nieoprawne. Ławka do sera wyciskania. Dwie liesiczy⁴⁹. Słomian nowy, w którym ma swój chmiel Jachimowa. Lada do sieczki rzezania pospołu z kosą i staliczą. Martinus famulus in mutuum wziął poduski czeliadnej z pierza. Trzy koryta wielkie do solienia miesa. Cztery koryta świńskie na telie. Dwie parze desczek gnojowych. Sani dwoje. Kapusna kłoda i stągiewka. Skrzynie owsiane dwie, z których jedna jest przed domem, a druga na telie w domu. Zydel jeden. Dwa żłoby konskie. [row]^a przez stajnie wzdłuż żłoby folwarku Pana Piotrowym na szie, w oborze trzy żłoby i tarcic dwanaście, które tarcice na formy do S. Troicze darowane są. Drzwi w wielkiej oborze z zawiasami co niemi wrota zawaliono. Na teje oborze trzy tarczice miasse jako poszowa. Koryto wielkie pliewne zawarte, co w nie sypią i chowają pliewy. Nad nim wzgore dwa stoły, troje krokffy⁵⁰ do stołu i drzwi, olim Joachimi. Tamże też skrzynia jest próżna niezawarta.

W izdebce lnu pełno nietartego prawie zleżalego. Na izdebce konopie są włożone.

W starej stodolie dwie skrzyni do sypania zboza i przykadek o jednej obręczy. W komorze przy stodolie siemie niewiane w słomianach, lniane i konopne. Pszenicze około sesczinascie korcy. Grochu pultrzecia korca. Tamze pułkorcze do mierzenia zboza okowane. Trzy czierlicze⁵¹. Korzec prosa. Konopi kita miądillionych. Przed komorą skrzynia czarna s szmathami białemi wiotchemi przez zło[:] wiolowana. Brony cztery złe, nie stoją za jedne dobrą.

W komorze obornej koryto wielkie. Dwie kadzi próżne. Stągwie próżne dwie, jedne po[...]^a powały. Stara lanca de[.....]^a b[.....]^b Czeny sliosarskie do pobielania w statku sliosarskim za dwa kamienia wagi. Korzec okowany Jachimowski.

Przy wielkiej stodolie tarcica. W płocie żerdzianym, a w przegrodzie obory cztery delie⁵² dobre. W stodolie wielkiej zamek dobry do zawarcia i dwie

⁴⁸ Jadwiga, córka Apolonii i Wojciecha Retka, żona Joachima ślusarza i siostra cioteczna Agnieszki Zamojskiej.

⁴⁹ Lesica – kosz do robienia serów.

⁵⁰ Krokiew – noga u stołu.

⁵¹ Cierlica – przyrząd do oczyszczania lnu i konopi z paździerzy.

⁵² Dyle.

drabiny, co zboże po nich wkładają. W stodole wielkiej znalazło się żyta ćwierć, pszenicą dołożona, trochę niepełna na tej stronie, która jest pod południe. Podlie tej ćwierci w drugiej zasie ćwierci, żyta ozimego jedna warsta nad sąsiek. Na drugiej stronie tejże stodoły w ćwierci jednej owsa równo z sąsiekim, a na nim grochu pod wiersch. W czwartej ćwierci jęczmienia w połćwierciu do sąsiek, a na wierschu cztery warsty pszenice. Za tą stodołą wielką siana pospołu z owsieniczą beło na ogrodzie do pułbrog.

W drugiej stodole starej siana [po]^a obudwu stronach do wyszej grzędę. W worzełkowskiej stodołce w pierwszej ćwiartce pod południe żyta jarego nad wyszą grzędę a ostatka grochem dołożono. W drugiej ćwiartce podlie żyta ozimego równo z sąsiekim a jęczmienia trochę na wierschu. W trzeciej ćwiartce tatarka równo z sąsiekim. W czwartej ćwiartce owsa dwie warschie nad sąsiekim.

Tamze w folwarku między stodołami znalazła się skrzynia czarna, którą beł najemnik na młódbzie wioliował i z tym zbieżał, tośmy my w niej nalieźli tylko białych szat: poswie trzy wielkie grube mięse, obruszek, ciasnochy⁵³ dwie, ręczniki cztery mięsne, podwika, fartuchy cztery, poszewka na główną poduskę jedna, koszulek cztery niewieścich i książeczki precationes Ferri.

Wyposażenie Doroty Lipnickiej albo Marzynskiej z dóbr Pana Piotra zmarłego względem Gierady⁵⁴ z dóbr wszystkich do jego domu wniesionych.

Spiszek rzeczy przez Dorotę Marzyńską po czórcze swej Jadwidze Lipnickiej zmarłej żenie Pana Piotra Zamojskiego względem gierady pobranych z nieboszczyka Pana Piotra skrzyń w kościele będących z dozwoleciem i bytnością urzędu miejskiego wyszej mianowanego, także też panów egzekutorów i dziedzica zostalego z kościoła wydanych Anno domini 1582 feria quarta ante festum Mathie Apostoli [21 II].

Naprzód wzięła płaszcz szary królikami podszyty. Item supkę lisią zastawną Pana Kowalskiego. Item supkę czamlietową⁵⁵ lisy podszytą nieboszczycczki dziewki swej. Item letnik muchajerowy⁵⁶ czarny. Item drugi muchajerowy z axamitnem kstałem. Item płótna kawaliecz kolieńskiego. Item z małą skrzynką koszuliek cienkich trzynaście, rąbków dwa i bawełniankę. Item letnik turecki z axamitnem kstałem. Item myczkę aksamitną. Item szarą suknię. Item ręczników pięć. Item obrusów pięć. Item szarą suknię, drugą przekrawaną. Item myczkę charassową⁵⁷ podszytą. Item czapkę axamitną lietnią kankę. Item koc porządny pstry. Item cztery mis wielkich z domowej czeny. Item dwie panewcze miedziane. Item miedzice mosiężną. Item talerzy kilka puzder drzewianych. Item pościeli na cztery łoża porządnej kitajką oszytej. Len wsitek domowy. K temu

⁵³ Ciasnocha – rodzaj koszuli kobiecej lub halki.

⁵⁴ Gierada – wyprawa mężatki.

⁵⁵ Czamlet – tkanina z sierści wielbłądziej lub koziej, tańsza wersja z wełny czesankowej.

⁵⁶ Muchajer – cienka, tania tkanina z wełny czesankowej.

⁵⁷ Harasz – lekka tkanina wełniana holenderska.

dwie skrzyni wielkie i skrzynkę małą nabite dobrze i ważne, które córki swojej być przyznawała, z których nie otwierano jednej. Trzy prządzią lniane. Item cztery stuki płótna lnianego, niezwijanego, co większe sobie obrawszy wzięła. Rożen jeden. Item sto złotych gotowych pieniędzy polskiej monety i czterech wieprzów, co lepszych karmnych, którzy Mniskowej sprzedała i z nich dostateczny z rzeczy tych wszystkich, które na nią po dziewczę zmarłej przypadły, uczyniła. Innych tu rzeczy niespomina się, które sobie sama Pani Lipniczka albo Marzyńska za swoje przywłaszczyła tacite bacznem rozumem swem obskoczeła.

Inwentarz rzeczy Pana Piotraszych w skrzyniach popieczętowanych urzędownie uczyniony i spisany zupełnie.

Inwentarz rzeczy w skrzyniach popieczętowanych i w pilnem [opa]trzeniu^a i schowaniu w kościele Farskim sieraczkim będących Pana Piotra Zamojskiego zmarłego przy oboju urzędzie sieraczkim tak wojtowskim jako i burmistrzowskim, przy bytności dziedziczki zostajej, także brata i ojca Pana Piotra zesłego wyżej mianowanych, przez egzekutory wyżej opisane z wielką pilnością od mała do wielia uczyniony. Anno salutis nostrae 1582 feria quarta post Dominicam Ramispalmarum proxima [11 IV].

Naprzód w skrzynce małej pieczęciami dobrze obwarowanej w zakrystiej w drugiej skrzyni próżnej schowanej, w której pieniądze były poborowe to się znalazło. Pas odliewany fugowany⁵⁸ srebrny pozłocisty zastawny Paniej Sebastianowej Ostrowskiej. Drugi pasek w skatułcze pierwszej żony Paniej Agnieszki zmarłej, fugowany, srebrny, pozłocisty. Pasy dwa srebrne w małdrzyki okrągłemi czętkami wielkie, z zankliami⁵⁹ podługowatemi. Trzeci pas srebrny z kędzierzawemi drotami i z rzezanemi różami na wierzchu. Pasek mniejszy srebrny gronka w winie bez zankla i przeczki. Drugi pasek mały srebrny, w małdrzyki małe, z długiem zankliem i sprzeczką szzebrną. 493) Dwa pacyficaliki srebrne, a na jednym z nich crucifix pozłocisty, z różyczkami, a drugi gładki. Zankiel osobny srebrny bez pasa. Łyżek pięć bitych gładkich, srebrnych, przy których był napis przywiązany na karteczce: Ten Eustachiusza in quinque floren(orum) poborowych pieniędzy. Trzy łyżki srebrne z bawolową głową z tym napisem nieboszczykowej ręki: Mateusza Łubińskiego we trzech złotych i dwu groszy poborowych pieniędzy. Stuk kordowych sześć srebrnych z napisem nieboszczykowskim: Pana Jarochofskiego srebro in sex floren(orum). Łyżek domowych dziewięć srebrnych w puzdrze czerwonym, a decimam wedlie ojcowskiej powieści także i Arnolfowej, przy śmierci nieboszczykowej na stole leżącą ktoś do siebie przywabił. Signet z lazurowym kamieniem Pana Macieja Jarochofskiego. Trzy pierścionki złote, jeden z nich w witkę urobiony, drugi z gamaginem⁶⁰, trzeci gładki do roku tosiego uczyniony. Te trzy pierścionki Pani Piotrowa Lipniczka zmarła do kościoła Farskiego testamentem swym odkazała, swoimi się

⁵⁸ Pas fugowany – pas spojony z części.

⁵⁹ Zankiel – zapięcie.

⁶⁰ Gamain – kamea.

być własnymi przyznawając. Signet złoty, na nim herb jest półpierścienia strzała⁶¹. A drugi mosiężny pozłocisty, na którym jest herb Lielita⁶². Dwie iglicy⁶³ srebrne, pacziorki koraliove. Dwa pieniądza S: Jana srebrne i cztery małe ogniwka łańcuszka srebrnego. Perel węzełek większych, a mniejszych na nici zebranych około łokcia. Pacyfikalik złocisty srebrny, a przy nim wilczy ząb srebrem oprawiony. Grosze dwa pozłociste z uskami do wieszania. Srebra odlianego spuszczonego dwie małe stucze. Czętek srebrnych drobnych pięćdziesiąt i dwie, i zankliczek podługowaty srebrny pospołu w mecherzinie⁶⁴. Dwie pieczęci srebrne; na jednej rozo[...]^a litery F. A., na drugiej potkowa i krzyż w niej⁶⁵ z literami M et H. Signet srebrny z kamieniem robaczem. Stuczka lianego srebra. Trzy wilcze ząbki srebrem oprawione, przy trzecim uska niemasz. Zanklik okrągły staroświecki z różyczką srebrny. Dwie częstce w gronka, i jedna częstka w małdrzyk, i różyczka z puklikiem, co na częstce bywa, wszystko srebrne. Pas w listewki pozłocisty z pinami srebrny przejrzysty nienawliczony, w którym stuk wielkich długich jedenaście, a drobnych stuk do listewek u pasa dwanaście, i dwa zankliki w mecherzynie kościelne. Dwa pierścionki złote, jeden w witkę, a drugi bez kamyka. Gałka srebrna wielka od kapy kościelnej. Łamanego srebra ośm stuczek. Drobnych pieniędzy polskich nowych za trzy grosze, to wsitko było w jednej mecherzyncze srebro, a w niej karta nieboszczykową ręką napisana była w te słowa: to jest srebro kościelne, a drugie się wedlie Regestru rozprzedało. W drugiej mecherzyncze drobnych dziewięć haftek srebrnych, kobełek szesnaście, haczków trzy całych a dziewięć złamanych i czętycka maliuczka okrągła. Bierliet aksamitny czerwony. W trzeciej mecherzynie było knefli wielkich pozłocistych dwanaście, a dwa pozłocistych mniejszych dętych, przy których kartka z napisem była: domowe to kneflie. W teźe mecherzynie dziesięć kneflików srebrnych dętych, przy których był napis ręki nieboszczykowej w te słowa: kneflie Jachimowskie. W puzderku bramka⁶⁶ na tlie czarnym perłowa. Przy niej tkanka⁶⁷ perłowa na złotym tle, i druga tkanka perłowa wąska. Predsobnicze⁶⁸ na złotym tle z perłami domowe. Sznurów jedwabnych czarnych do giermaków trzy pary, a jedna para na boki. Guzików jedwabnych czarnych i brunatnych płaskich dwa tuziny. Listewek do pościeli oszywania dziurkowanych z nici tkanych pięć łokiet. Łyżek drzewianych staroświeckich krotkich Niemieckiej roboty dziesięć w puzdrze. Drugich łyżek drzewianych gładką robotą dwanaście. Tamże w tej

⁶¹ Herb Ogończyk.

⁶² Herb Jelita.

⁶³ Iglica – spinka.

⁶⁴ Macharzyna – pęcherz moczowy jako rodzaj worka.

⁶⁵ Herb Jastrzębiec.

⁶⁶ Bramka – przybranie głowy kobiet z kosztownej tkaniny z klejnotami.

⁶⁷ Tkanka – siatka na włosy.

⁶⁸ Predsobnica – ozdoba sukni w postaci pasa przymocowanego do kołnierza i opadającego z przodu.

skrzynce te nizej opisane były po[bo]rowemi^a pieniędzmi. Naprzód liber de expresso verbo Dei Hosii authoris Annotaciones in Evangelia et Epistola Lucae Losii; Loci communes Theologici Hosmeifferi; Dialogus Hosii; Dispositio Epistolarum Dominicalium Daudidis Chitraei. Kamyk mały do magliowania hus-tów. Kamień czerwony od urazu. Tamże w tej skrzyni wielkiej, w której skrzynka mała s klientami wyżej opisanemi i z pieniędzmi poborowemi była zamknięta, znalazła się poszewka, w którą białych szat niemało było nałożono jako tu nizej obaczysz: czepiec axamitny czarny wiotchy, tkanka wiotcha axamitna, podwik dziewięć, dziesiąta płachetka, kawaliec czwelichu⁶⁹, fartuszków pięć marszczonych i dwa wyszywanych z białem szyciem, z osobna dwa gładkie i okoliczny fartuch, rąbków sześć, siódmy wiotchy, koszulek prostych niewieścich jedenaście, koszulek z czarnym szyciem niewieścich siedm, koszulek ośm czienkich, a między nimi kilka ich wyszywanych białem szyciem, chustek trzy, dwie z czarnem szyciem, a jedna z białym.

W drugiej skrzyni wielkiej czarnej okowanej znalazło się: suknia odziewalna uterfinowa⁷⁰ jasna ze srebrnymi hawtkami, co ją Pani Jadwiga Lipniczka w testamencie swym Stanczłową być w zastawie czterech złotych zeznała, giermak myszyński z sznurami jedwabnymi, żupanik myszyńskiego sukna, szupka muchaierowa lisami podszyta, czapka kitajczana lietnia, druga supka czamlietowa lisami podszyta, szupka uterfinowa lisami podszyta, druga czamlietowa lisia, suknia szara purpurianska z kształtem axamitnym, druga purpurianska szara z adamaszkowym dzikim kształtem⁷¹, suknia uterfinu zielonego z muchaierowym kształtem, muchaierowy czarny lietnik z axamitnem czarnem kształtem, lietniczek charaszowi dziecięcy, żupanik brunatny fiołkowy ze srebrnymi hawtkami, kształczik żółtogorącej kitajki, drugi kształczik zielony kitajkowy, lietnik żółtogoręczy z axamitnem kształtem, lietnik czerwony muchaierowy z axamitnem kształtem, trzeci czamlietowy brunatny, para zarękawia kitajki żółtogoręcej, drugie zarękawie czerwonego charaszu, myczka axamitna czarna z kuniem futrem, druga myczka axamitna czarna wiotcha z lisiem futrem, trzecia axamitna [zupełna]^a futrem kuniem, połowicza karego bobru i potrze[bi]zna^a bobrowa kara, kunich gardłek futra dwie stuczki, futro lisie co pod myczką było, kitlicza⁷² muchaierowa, lis cały wyprawiony, królikowe futro, szupka czarna królikami podszyta, lanka⁷³ muchaierowa, rąbeczków dziewięć, cztery koszulki, cztery fartuszki i przytyczka, dwie poszewcze czwelichowe w strefy, poszew pięć wielkich na pierzyny, dwie koszuli odzienne niewieście, posewek na główne poduski dziewięć, dwie poszewcze na maliuchne poduszeczki główne.

⁶⁹ Cwelich – lniana gruba tkanina.

⁷⁰ Uterfin – cienkie sukno.

⁷¹ Dzikie kształt – stanik w sukni kobiecej koloru płowego.

⁷² Kietlica – rodzaj kobiecego ubioru wierzchniego podbitego futrem.

⁷³ Lanka – rodzaj długiego, wierzchniego okrycia, zapewne męskiego.

W trzeciej skrzyni beło: myczka hałasowa czarna niepodszyta, giesłko cienkie, ręczników trzynaście cienkich, trzy wały ręczników nierozkrawanych, jeden z nich wybielony, a dwa niewybielone, z tych dwu niewybielonych miassy wał, a drugi cienki. Prześcieradła trzy chędogie, kołdra pstra na łoże, płótna farbowanego dwie małe stuczki, jedna czarnego, a druga dzikiego. Obrusów miassych dwanaście, obrusów cienkich siedm, dwie posewczce czwelichowe w kostki, dwie poswie wielkie na pierzyny. [.....]^a czarnego stuk szesnaście. [.....]sego^a cztery stuki, płótna niezwinionego dziewięć stuk. [Za]^a to xiądz Paweł od S. Troiczy miał jedne stuke surowego płótna mającą w sobie łokiet trzydzieści i dwa dla wybielenia, którą zaś wybieliwszy odda. Z tej trzeciej skrzynie rzeczy wszystkie włożone są do wtorej skrzynie, a ta skrzynia prózna dana jest Hanuszcze, dziewcze Pana Piotra zmarłego, zostaje ku chowaniu rzeczy swych, które jej panowie exequitorowie [da]cz^a dla przechowania, aby ich [molie]^a niepszowały polieczeli i dali, zwłaszcza szubkę czarną uterffinową lisy podszytą. [...] ^a plothÿ axamitne, dwa lietniczki muchajeru czarnego, czapkę axamitną lisy podszytą, [ka]lbatek^a zielonej kitajki, kosszuliek dziewięć, kietliczę muchaierową podszytą brzuszkaami królikowymi, [...] ^a sski^a królikowe.

W czwartej skrzyni tylko pierzyna, poduska niepowliczone z pierza naszły się, bo z tej skrzyni rzeczy zostały posłedniejszy Pana Piotrowej Jadwigi, niemało przy urzędzie wy[da]no^a, jako o tym jest pismo trochę wyszej, gdy matkę jej Dorotę Lipniczką albo Marzyńską Gierada oddawiano.

W piątej skrzyni czena beła: mis wielkich dwanaście, mniejszych srednich siedm, pułmisków dziesięć, przystawek cztery, talerzow czenowych siedm, miednicza mosiężna jedna wielga, a dwoje małych. Nieczkołki czenowe do formowania masła, garczowe konwy dwie, czenowa kwarta, dwa pułkwartki, dwie prawdzie⁷⁴ mosiądzowe, lichtarz mosiądzowy, lliiek⁷⁵ blaszany niemały, panwi dwie wielkie miedzianych, mniejszych pięć panewek, brytwanna do pieczenia miedziana. Nasienia rosžadowego worek niemały. Do tego przyłożyła się jeszcze czena domowa, która wyssei jest opisana, zwłaszcza przystawek siedm, pułmisków dwa, garczowe dwie konwi, kwarcie dwie i pułgarcówka, salserka czenowa, lichtarz mosiężny o jednej rorcze, dwie miednicy mosiężne, panwie miedziane wszytki, które zrazu na przodku pierwszego inwentarza w domu będącego spisały się.

Pieniędzy gotowych poborowych nalazło się w skrzynce wyżej mianowanej trzysta i czterdzieści złotych polskich, ktemu siedemnaście grosy w worku płóciennym niezawiazanym tak [...]ziających^a. ^c[.....]^c.

Objaśnienie przypisów literowych:

^a tekst zniszczony;

^{b-b} zniszczony fragment Or.;

^{c-c} ostatnia karta 497 szczątkowa.

⁷⁴ Prawda – stołowa fajerka pod talerze.

⁷⁵ Lejek.

Summary

Piotr Zamojski, a nobleman and a Sieradz burgehr (*nobilis et famatus*) was one of the most notable Sieradz citizens in the second part of the 16th century. He was a juror (1570–1572), a councilor (1575/1576), a landvogt (1577/1578) and the Sieradz mayor (1578/1579). He manufactured and sold various liquors, including beer and booze. He traded in salt, iron and leather and also acted as a pawnbroker offering burghers lawns on their houses and land.

The inventory was catalogued on 27 December of 1581. It contains a list of objects from 5 chests deposited in the parish church as well as objects found in individual rooms of the house, animals in a stable and grains in a barn.

Movable properties listed in the inventory include clothes, jewelry, farm equipment, equipment for booze manufacture. The inventory comprised all the things from the house and the farm. Their number which was exceptional compared to other burgher inventories is undoubtedly a sign of Piotr Zamojski's wealth. A big part of the wealth was Agnieszka's dowry or was from the house of her uncle, canon Franciszek. What seems certain is the fact that Piotr Zamojski inherited his vast collection of books. It included not only books typical for a clergyman, but a big collection of books confirming a humanistic inclination of the owner. Some of them were probably bought by Piotr Zamojski, e.g. books concerning municipal law.

The inventory also included various objects offered by the Sieradz gentry due to unpaid taxes. Among those things given to a tax-collector were even family signet rings!